

TARJIMA METODLARI HAMDA ULARNING QO'LLANILISHI

Turdaliyeva Matluba Qudratilla qizi

Mirzo Ulug'bek nomidagi

O'zbekiston Milliy Universiteti Xorijiy filologiya fakulteti

Fransuz filologiyasi kafedrası 4-kurs talabasi.

E-mail: matlubaturdaliyeva5@gmail.com

Annotatsiya: Mazkur maqola metodika yo'nalishiga doir bo'lib, maqolada tarjima metodlari, ularning o'rni hamda ahamiyatiga to'g'risida fikr yuritilgan.

Kalit so'zlar: grammatika, tarjima, metod, metodika, metodik ishlanma, metodik vositalar.

Аннотация: Данная статья относится к методологическому направлению, в ней рассматриваются методы перевода, их роль и значение.

Ключевые слова: грамматика, перевод, метод, методология, методическая разработка, методический инструментарий.

Abstract: This article is related to the methodological direction, and the article discusses translation methods, their role and importance.

Keywords: grammar, translation, method, methodology, methodological development, methodological tools.

Tarjima metodlari orasida eng ko'p tarqalganlari „grammatika-tarjima metodi“ va „matn-tarjima metodi“ nomlari bilan mashhur bo'lgan. Birinchisining namoyandalari so'z va gap tarjimasini grammatika qoidalarini o'rgatish uchun tatbiq etganlar, ikkinchisining tarafdorlari esa matnni o'qish va uning mazmunini tushunishda tarjimadan foydalanishni maqsad qilib olishgan. Ikkala tarjima metodini qo'llashdan faqat ta'limiy maqsad ko'zlangan. Chet til retseptiv tarzda o'rganilgan. O'z davrining tilshunoslik va ruhshunoslik ma'lumotlariga asoslanib, chet tili o'qitish metodlari ishlab chiqilgan. Misol uchun matnni og'zaki tarjima qilish g'ayrimetodik usuldir. Matnning ayrim jumalari yoki bir-ikki bo'lagini muayyan maqsadda tarjima qilish man etilmaydi.

O'quvchilarning til tajribasi uch tildan yig'ilgan bilim, ko'nikma va malakalar (kompetensiya) majmuasi (sintezi) bo'lib, uning hajmi, qo'llanish ko'lami, o'zaro bog'liqligi masalalari metodikaning til tajribasini hisobga olish prinsipi doirasiga kiradi. Til tajribasini hisobga olish deganda, o'quvchi shu kungacha o'zbek, rus, chet tili (ingliz, ispan, nemis yoki fransuz tili)dan olgan bilim, ko'nikma va malakasining hozir o'rganayotgan chet tili materialini o'zlashtirishga salbiy (interferensiya) yoki ijobiy (transpozitsiya/fatsilitatsiya) ta'siri tushuniladi. Masalan, chet tilidagi „artikl“ atalmish grammatik hodisani o'rgatish chog'ida, uning o'zbek tilida mavjud emasligi tufayli, mazkur grammatik kategoriyaga oid „artikl“ tushunchasi shakllantiriladi. Natijada o'quvchining til tajribasi endi chet tilidagi „yangilik“ bilan boyiydi. Grammatikadan hozirgi, o'tgan va kelasi zamonlar (masalan Present Indefinite, Presente de Indicativo, Prasens, Present)ni o'rganishda ularning qo'llanilishi (funksiyasi), yasalishi (shakli) va ma'nosi (semantikasi) alohida metodik yondashishni talab etadi. Fe'l zamonining funksiyaviy tarafi o'quvchilar uchun deyarli qiyinchilik tug'dirmaydi, chunki grammatik hodisaning

„takrorlanib turadigan ish-harakatni ifodalashi“ o‘zbek tilidan ma’lum. Bunday holat o‘quvchilar ona tilisi tajribasidan olgan bilimlari yordamida chet tili hodisasini egallashga imkon tug‘diradi. Ushbu fe‘l zamonining yasalishi (formasi) esa o‘zbek va chet tilida butunlay farq qiladi. Chet tilidagi ikki so‘z (yordamchi va yetakchi fe‘llar)dan tuziladigan zamon shakli (masalan Future Indefinite, Future Simple)ni o‘rganishda o‘quvchilar til tajribasi tarkibida mavjud ruscha (ikkinchi til)dan foydalanish ma’qul (буду+делать, будешь+ ходить). Zero, o‘quvchiga ona tilida fe‘l zamoni yasalishi chet til hodisasi (kelasi zamon)ni o‘rgatishda usluban maqbul emas, bu o‘rinda, ona tili tajribasi to‘sqinlik qilishi (interferensiya) muqarrar.

Lug‘atdan foydalanib, yangi so‘zlarning ma’nolarini ochish maqsadida tarjima qilishga mo‘ljallangan kichik matnlar berilishi mumkin. Bu yerda matnni tarjima qilishdan ko‘zlanadigan metodik muddao lug‘atdan foydalanishni o‘rgatishdir. Ma’lumotlarga asoslanib, chet tili o‘qitish metodlari ishlab chiqilgan.

O‘rta Osiyo olimlaridan Forobiy, Xorazmiy, Beruniy, Ibn Sino va boshqa fan metodlarini rivojlantirganlar. Xorazmiy olimlarni uchga bo‘lib, ularning bir qismi ilmiy kashfiyotlarni ochishda qo‘llaniladigan yo‘l-yo‘riq va usullarni ishlab chiqib boshqa olimlarning ilmiy izlanishlarini osonlashtiradi, deb yozganida, aynan shu metodlarni ishlab chiquvchi olimlarni nazarda tutgan. Yaqin davr Yevropa faylasuf olimlari ham metod taraqqiyotiga salmoqli hissa qo‘shishdi. F. Bekon, G. Galiley, R. Dekart, G. Leybnits singari faylasuflar metodlar haqida maxsus asarlar ham yozishdi. Hozirgi zamon fanlarida ko‘plab umumiy, xususiy ilmiy metodlar qo‘llaniladi. Ayniqsa, keyingi asrda modellashtirish va matematik metodlarning yangi shakllari rivojlandi, kibernetik modellashtirish va kompyuter modellashtirish metodlari jamiyatning qariyb barcha sohalarida keng miqyosda qo‘llanilmoqda. Zamonaviy ilmiy metodlar tadqiqotchilarga dunyo sir-asrorlarini ochishda yordam bermoqda.

Yuqoridagilardan kelib chiqqan holda shuni aytib o‘tishimiz mumkinki, metodika bu dars jarayonidagi turli maqsadlarga eltuvchi yo‘llar, uslublar majmuasi bo‘lib, uning o‘qituvchi oldiga qo‘yadigan savoli o‘quvchi o‘rganayotgan materialni qay darajada muvaffaqiyatli o‘zlashtira olishi va rivojlantirishi demakdir.

Xulosa

Xulosa qilib shuni aytish joizki, metod va ta’lim vositalari doim birgalikda qo‘llanilib kelinsa, barcha o‘z maqsadiga erishgan va o‘zi xohlagan narsani o‘quvchiga yetkaza olgan bo‘ladi. Ta’lim berishda bu ikki tushunchaning yoki usulning o‘rni nihoyatda katta. Yillar davomida o‘qitish metodlari ko‘payib, yangilanib, samara bermayotgan esa yo‘qolib borayabdi. Bu shu narsadan dalolatki, qancha metodlar ko‘p bo‘lishiga qaramay tinib tinchimas xalq izlanmoqda.

Adabiyotlar:

1. O‘zME. Birinchi jild. Toshkent, 2000-yil
2. Saydaliyev S. S. Chet til o‘qitish metodikasidan ocherklar: O‘qi- tuvchi va talabalar uchun qo‘llanma. Namangan: NamDU, 2004. - 238 b.
3. Теоретические основы методики обучения иностранным языкам в средней школе/Под ред. А. Д. Климентенко, А. А. Мироллю бова. - М.: Педагогика. Шатилов. С Ф. Методика обучения немецкому языку в средней школе: Учебное пособие. Л.: Просвещение, 1977.
4. O‘rta maktabda chet til o‘qitish kursi/Prof. V. S. Setlin tahriri ostida (ruscha 1971-yil nashridan tarjima. Tarjimonlar: Soatov S., Aliyev G‘.). T. O‘qituvchi, 1978. 223 b.

5. O'rta maktabda chet tillar o'qitish metodikasi kursi bo'yicha pedagogika institutlari programmasi/Mas'ul muharrir J. J. Jalolov. – T.: Maorif ministrligi, 1977.29 b.
6. O'rta maktab chet tillar (ingliz, ispan, nemis, fransuz tillari) darsliklari (1970-yildan hozirgacha nashr qilinganlari). Языкова Н. В. Сборник задач и заданий по методике преподавания иностранных языков: Пособие для студентов. Просвещение, 1977. 265 с. Л.: Hoshimov O', Yoqubov I. Ingliz tili o'qitish metodikasi. T.: Sharq, 2003. 302b.
7. Андреевская-Левенстерн Л. С. Методика преподавания французского языка в средней школе: Учебное пособие. - М.: Просвещение, 1973. — 222с.
8. Бабинская П. К., Леонтьева Т. П., Андреасян И. М., Будько А. Ф., Чепак И. В. Практический курс методики преподавания иностранных языков: Учебное пособие... Изд. 5-е. — М.: Тетра Системс, 2009. — 288 с.
9. Бим И. Л. Методика обучения иностранным языкам как наука и теория школьного учебника. 288 с. М.: Русский язык, 1977.
10. Верещагина И. Н., Рогова Г. В., Языкова Н. В. Методика обучения английскому языку: 1-4 классы: Пособие для учителей и студентов педагогических вузов. 4-е изд. М.: Просвещение, 2008. 223 с.
11. Гальскова Н. Д. Современная методика обучения иностранным языкам: Пособие для учителя. 2-е изд. М.: АРКТИ, 2003. 162 с.
12. Демьяненко М. Я., Лазаренко К. А., Кислая С. В. Основы общей методики обучения иностранным языкам: Теоретический курс/Под ред. М. Я. Демьяненко Киев: Вища школа, 1976. 282 с.
13. Джалалов Д. Д. Проблемы содержания обучения иностранному языку. Т.: Фан, 1987. 110 с.
14. Zaripova R. A. Chet tillar o'qitish metodikasidan qo'llanma, T.: O'qituvchi, 1986. 184 b.
15. Зимняя И. А. Психология обучения иностранным языкам в школе. - М.: Просвещение, 1991. 222 с. Иностранные языки в школе: Metodik jurnal.
16. Ляховицкий М. В. Методика преподавания иностранных языков: Учебное пособие. - М.: Высшая школа, 1981. — 159 с. Методика обучения иностранным языкам в средней школе: Учебник/Гез Н. И., Ляховицкий М.В., Миролубов А. А., Фолломкина С. К., Шатилов С. Ф. М.: Высшая школа, 1982.373 с.
17. Мильбруд Р. П. Методика преподавания английского языка (на англ.яз.) М.: Дрофа, 2007. – 256 с.
18. Djafarova, Dildora, Yaxshiboyeva Nodira, and Abdullayeva Zulfiya. "Socio-Cultural Memory and Its Reflection In French Phraseology." *Journal of Positive School Psychology* (2022): 2883-2889.
19. Ilhomovna, D. D., & Ostonovich, B. O. (2024). Interaction of Language Games in the Articulation of “Historical Memory” Within French and Uzbek Phraseology. *American Journal of Language, Literacy and Learning in STEM Education* (2993-2769), 2(1), 348-354.
20. Ilhomovna, D. D., & Ostonovich, B. O. (2024). Interaction of Language Games in the Articulation of “Historical Memory” Within French and Uzbek Phraseology. *American Journal of Language, Literacy and Learning in STEM Education* (2993-2769), 2(1), 348-354.

21. Ilxomovna, Djafarova Dildora. "The emergence of the concept of "historical memory" in linguistics and the history of its socio-cultural formation." *ACADEMICIA: An International Multidisciplinary Research Journal* 12.3 (2022): 169-173.
22. Ilxomovna, Djafarova Dildora, Bobokalonov Odilshoh Ostonovich, and Yaxshiboyeva Nodira Ergashovna. "Contemporary Usage of Archaic Phraseological Units Expressing "Historical Memory" In Uzbek and French Languages." *American Journal of Language, Literacy and Learning in STEM Education* (2993-2769) 2.2 (2024): 371-377.
23. Rahmonova, Gulnoza, and Dildora Djafarova. "Explanation of the term" neologism." in linguistics. In *Конференции*. 2021.
24. Ilxomovna, Djafarova Dildora. "Fransuz va o'zbek frazeologiyasida "tarixiy xotira" ni ifodalashda til o'yinlarini o'zaro ta'siri (ahamiyati)." *Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences* 1.1 (2021): 255-259.
25. Яхшибоева, Нодира. "Таржима жараёнида маданиятлараро мулоқотнинг социолингвистик хусусиятлари." *Академические исследования в современной науке* 2.17 (2023): 165-169.
26. Яхшибоева, Нодира. "ТУРИСТИЧЕСКИЙ ДИСКУРС КАК ОДИН ИЗ ОСОБЫХ ВИДОВ ИНСТИТУЦИОНАЛЬНОГО ДИСКУРСА." *International Bulletin of Applied Science and Technology* 3.6 (2023): 879-884.
27. Karimov Jamshidbek Shavkat ugli. LE discours patronal et discours patronal et discours de propagande. <https://researchedu.org/index.php/openscholar/article/view/3919>